



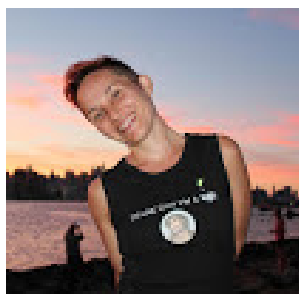
**ПОЛИТИКА**

**арт**

**ДЖЕНДЪР**

панелна дискусия на списание "Блистер"





///БорянаРосса

Художничка и кураторка, която работи в България и САЩ. През 2012 завършва доктората си в университета Ренселаер, НюЙорк, в областта на електронните изкуства. Работите ѝ са интердисциплинарни, включващи жанрове като пърформанс, видео, филм, фотография, инсталация и живопис, както и други сфери на знанието като биология, електронни технологии и джендерни изследвания.



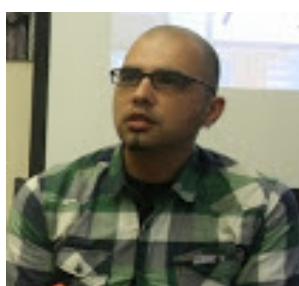
///Виктор Янков

От 2006 г. започва да работи като водещ в регионалния център на БНР, а през 2007 г. със свой колега създават музикалното радио предаване „Инсомния“. През 2008 г. завършва специалност „Политология“ в Пловдивски университет. Водещ и съсценарист на литературното предаване „Метафора“ по БНТ2. Куратор на фестивала Улица Отец Паисий 2012 – ТЕКСТ. От 2013-та година е фестивален директор на Нощ на музеите и галерите - Пловдив.



///Леда Екимова

Артист и моден дизайнер. Завършва Националната художествена галерия през 2004-та година със специалност моден дизайн. Работи в областите на модата и съвременното изкуство – живопис, фотография, инсталация и пърформанс. Основател на галерия „Пистолет“ и творческия колектив „Ескимо“. Носител на наградата БАЗА за 2012-та година.



///Станимир Панайотов

Докторант по джендър изследвания в Централен европейски университет (Будапеща). Интересува се от и има опит в queer активизма, континентална философия, пост/марксизъм, критическа и постмодерна теория, gender изследвания, queer теория, писане на поезия. Автор на множество статии и рецензии в научния и културен печат в България и в различни международни издания, както и преводач на множество преводи на книги и статии.

///Модератор - Стефка Цанева

## На кого му пука за Джудит Бътлър?

За феминизма, новите надежди и София Куиър Форум

Нашето общество няма проблеми в равноправието на жените, разбира се. Ние учим, работим, гласуваме, правим секс преди брака – значи всичко е наред. Ето че кметът на София е жена, председателят на Народното събрание – също. Дори преди време имаше статия в чуждестранна медия със заглавие „Премиерът на България, Бойко Борисов, се обгражда със силни жени“.

Не знам как се случи, дали е плод на пропаганда или на случайност, но моето поколение израсна с нелепата идея, че жената в България си е еманципирана по презумпция. Свикнали сме да виждаме красивите млади жени в офисите на банките и рядко да се замисляме колко от техните шефове са мъже и колко жени. Или да гледаме поп-фолк индустрията и с намусени физиономии да пренебрегваме възможността, че тя не е просто плод на нечия простотия, но и на сериозен проблем във възприятието на половете. Или просто да си казваме „Аз съм независима, но няма нищо лошо в това аз да готвя, а мъжът ми да оправя колата“. А любим ми е един фестивал за жените в изкуството, който се казва „Лебед“ (SWAN) и се провежда в МОЛ. Но погнуса, несравнима дори с тази на Антоан Рокантен, поражда у мен изродените телевизионни продукти като „Умна и красива“, „Фермер търси жена“ или еманацията на този медиен феномен – БТВ Лейди. Пълна безнадеждност (в женски род).

Наистина не знам къде са сбъркали родителите ни или къде бъркаме ние, че да се стигне до тази мрачна ситуация, в която „феминистКА“ е обидна дума (чийто негативизъм между другото лично съм изпитвала). Спомням си как преди години, когато започнах да се интересувам от джендър стъдийс, по пътя към къщи след лекция на Ева Брат-Витстрьом за първата феминистка вълна в Швеция, си мислех само едно: как е възможно цяло едно обществено и интелектуално течение да ни подмине така неусетно и единствената писателка, за която да се сещам от часовете по литература, да е Елисавета Багряна.

Като цяло си е отчайващо – липсата на желание да се проумее някакъв проблем и просто доволно да си тънеш в рутината работа-дете-готвене. На кого му пука за Джудит Бътлър?

Истинското събуждане става само и единствено с ударна доза радикализъм, който с течение на времето преминава в една зряла форма на аналитичност. Брат-Витстрьом разказваше как през 60-те и 70-те са организирали нещо като феминистки Уудсток с концерти, лекции и уъркшопи като например „Опознай вагината си“.

Тогава, убедени, че всички стиптизърки са жертви на бруталната хегемония на мъжкия пол, разлепвали прокламации по входовете на баровете. Брат-Витстрьом със смях разказваше тази история и как с течение на времето осъзнали, че голяма част от тези жени го правят по собствена воля. Често се питам дали наистина в България го е нямал този радикализъм или просто е бил твърде ъндърграунд, за да достигне до масите. Или може би с цялата ни „травматизираност“ от социализма и прехода сме били твърде заети, за да обърнем внимание на въпроса за йерархията на половете, хетеронормативния характер на нашето така или иначе твърде „проблемно“ общество и други маловажни проблеми.

Може би поради склонността си към фатализъм или заради откритието на предаването „Умна и красива“, тотално се бях отчаяла и си мислех, че ако реша все пак да се върна в България, явно ще трябва доста често тихомълком да преглъщам гнева си, докато не получа язва. И колкото и банално да звучи, точно в този момент на отчаяние, намерих своята надежда. Тя беше скрита зад черна завеса в една от малките стаички в Баня Старинна в Пловдив по време на Седмичата на съвременното изкуство, куратирана от Вера Млечевска. Чрез буквалния акт на зашиването на вагината си Боряна Росса представяше края на половете взаимоотношения, а отвъд – еднополова утопия може би... И без да искам да използвам аналогии с раждане и прочие, защото в случая би звучало повече от глупаво, излязох от каменното помещение с малко надежда и намерила радикализма, който търсех.

И ето че сега Боряна Росса отново вдъхва надежда за българските джендър и куиър стъдийс (за които, надявам се, някой ден ще се намерят български термини). Тази година тя е организатор и ко-куратор на първия София Куиър Форум, който ще се проведе между 20. и 25. ноември. Събитието ще обърне внимание на целия спектър от отклонения от хетеронормата, всичко странно, граматически и семантично неназовимо в българския език и заклеено от Атака и ВМРО... Защото, разбира се, българското общество освен че няма проблем с равноправието на половете, е и много отворено към хора с „различна“ сексуална ориентация и външен вид.

Форумът си поставя за цел да изследва тези не-проблеми в пост-социалистическите страни чрез средствата на съвременното изкуство и чрез теоретични лекции и дискусии. В програмата ще се включат артисти от България, Германия, Русия, Словения, Полша, Сърбия, Канада, Унгария, САЩ и Беларус, като по този начин ще се отвори поле за един уникален международен диалог.

През ноември 2012-та година се състоя първият София Куиър Форум, който за мен, като човек, който живо се интересува от джендър и куиър стъдийс, беше меко казано изненада. Тъй като не живея в България, нямаш възможността да го посетя, но дори само фактът на неговото присъствие на българската фестивална сцена породя у мен множество въпроси и емоции, които станаха и основа за статията ми „На кого му пука за Джудит Бътлър?“, публикувана в списание „Блистер“. Разбира се, аз не бях единствената, която прояви особен интерес към събитието и тогава с мен се свърза Леда Екимова, която постави много интересен въпрос – защо и по какъв начин джендър и куиър тематиките и артистичната им проява са обвързани с политика – и по-точно: защо ляво, а не дясно? Безспорно изключително интересна тема, която искахме да отразим по някакъв начин, но не чисто фактологически и безлично, не просто с интервюта с организаторите, целта ни беше да създадем поле за продуктивен диалог между различни точки. Точно поради тази причина се спряхме на формата на панелната дискуссия (в случая в писмена форма). Според принципите на формата в първата фаза участниците представят тезите си в синтезиран вид – в конкретния случай една печатна страница, в която всеки се опитва да постави и обоснове позицията си. Във втория етап участниците, вече запознати с „стейтмънтите“ на останалите, започват открит диалог със задаване и отговаряне на въпроси.

В настоящата дискуссия участват кураторите на София Куиър Форум, Боряна Росса и Станимир Панайотов, Леда Екимова, артист и моден дизайнер, на която благодарим за повдигнатия въпрос, и Виктор Янков, политолог. Първите резултати са вече на лице – изключително интересни и добре аргументирани мнения по темата за политика-арт-джендър/куиър – комбинация между лично и емоционално, теоретичен и емпиричен опит. Списание Блистер благодари на всички за участието!

С тази дискуссия не целим да търсим правилно и грешно, добро или лошо. Искаме да събудим интерес към теми, не особено популярни в българската общественост, да подтикнем към размисъл и диалог.

## ///Боряна Росса

Дискусията за ляво и дясно в българския контекст придоби популярност напоследък най-вече защото табуто около „лявото“, започна да се преодолява. „Дясното“ беше и е разбрано като еквивалент на капитализма, за който поне от началото на 1990 у нас се казваше, че е „най-доброто измислено до сега“. Капитализмът и до момента широко е считан за еквивалент на или поне неразделен от демокрацията, лявото пък е всичко, което капитализма и демокрацията не са. Тези опростени дефиниции станаха непреодолима пречка за каквото и да било аналитично мислене и критична оценка на историята. Знакът за равенство между свободен капитал, демокрация и свобода стана и определящ за ценностната система на повечето граждани и на почти всички управляващи. Комунизмът пък се асоциираше с всичко най-вече негативно, случило се между 1944 и 1989. Позитивното от тази епоха не се асоциираше с „комунизма“ или с „лявото“. То си се оказа там поради някаква мистична причина в най-добрия случай. А в по-лошия започна да се определя като продукт на „соц-носталгията“ (говоря за популярното, вестникарско значение на термина не как той е разглеждан от Мария Тодорова и др.). Соц-носталгията пък се разбираше като един вид само-зомбиране в полза на някакъв отдавна окарикатурен комунизъм. „Лявото“ в последствие, стана това, което пречи на „освободеният от капитала индивид“ да упражнява своята свобода, в името на отговорностите, които трябва да поеме към обществото. Обществото пък стана производно на демонизирания „колектив“, който ще го „нацепи колективно на този, който се цепи от колектива“.

Тази нова ценностна система на бинарни противоположности ясно прокара разделителни граници между богати и бедни, българи, турци и роми, мъже и жени, защитавайки неравенството с идеята че „само най-талантливите успяват“. Въпреки че възможността за създаване на критически аналитичен апарат беше драстично намалена, в името на светлото капиталистическо бъдеще, все пак стана ясно, че „дясното“ е многолико и не винаги еквивалент на „позитивното“. Съответно започна да се избистря въпросът, а не е ли и „лявото“ нещо по-сложно от това, което сме решили че е? Целта на съвременното ляво, или поне на това, което не е наследник на наричащи себе си „социалистически“ корумпирани структури от миналото, е да се преодолеят бинарните опозиции и дискриминативните граници от всяко естество в името на колкото може по-егалитарно общество. Съвременното ляво гледа с критика към социалистическото минало. То отчита, че там има различни практики и опити, различни географии на лявото които имат и положителни и отрицателни страни.

А изкуството от своя страна винаги е имало място в изменението на обществото и това е било винаги ясно както за политически лидери така и за критични творци. За нас като организатори, връзката между пол и други, като че ли несвързани с него понятия като политическа власт, икономика и медицина беше много важна. Време е дискусията за тази връзка да бъде стартирана. В този смисъл, ние показваме, че проблемите на пола не са проблеми само на идентичността, полът е навсякъде, ние мислим всичко в нашия живот през доминиращата хетеронормативност, която създава репресивни структури – в това число и за хетеросексуалните. И това трябва да става все по-понятно, все по-дискутирано. Относно въпросът дали куиър фестивал може да бъде организиран от десни организации – да, но е много вероятно начинът по който това ще се случи, да бъде различен. В такива случаи най-често се създава разделение между идентичност, социално-политическа власт и икономика. За да може да има такава връзка, най-често се използват марксистки методологии, а те разкриват едни по-сложни от „талантливите винаги успяват“ властови взаимодействия. Да, има куиър изкуство, теория и практика, които изолират идентичността от всички останали неща в обществото, стерилизират я и така я правят дясна, не контекстуализирана, не диалектична, неизменна и статична. Това са най-вече по-нови тенденции, появяващи се там, където „обратните“ са вече социализирани, а от вече овластената си нормативност, те могат да си развиват ако искат и расистки политики, дори да експлоатират хора с различен пол. Тези нови тенденции късат с историческите корени на борбите за равнопоставеност защото могат да си го позволят от висотата на своя нов уважаван статут, но те въвеждат други ограничения, други норми, нови табута.

За нас табуираните територии представляват интерес само дотолкова, доколкото ние искаме да ги преодолеем, защото ние сме наистина куиър. Между другото в контекста на фестивала бяха включени не само художници или лектори, които имат леви убеждения, но и такива, които определят себе си като „аполитични“, което вероятно според тях означава разделение на идентичността от всичко останало. Въпреки тяхната „аполитичност“ обаче, техните работи провокират многопластов и богат анализ със силно освобождаващ потенциал - защото може би тези автори интуитивно са осъществили връзките, за които говоря – тези между полът, сексуалността, пост-колониалната икономика и социалните ѝ норми.

### ///Станимир Панайотов

В това експозе ще се опитам да надмогна предварително конкретния повод и зададени въпроси, очаквайки че ще се върнем към тях в самия обмен. Ще говоря от позицията на човек, който има опит в българския гей активизъм и на човек, който прави куиър теория и философия. Ще настоявам, че повдигнатите въпроси не могат да бъдат обговорени без да се почита епистемологическата, политическата и естетическата свързодетерминираност на сексуалната и полова различност от лявата политика.

Предзададената връзка политика-изкуство-джендър-куиър полага в една плоскост четири понятия, които са исторически свързодетерминирани: самостоятелно и взети заедно. Тези понятия осцилират около два основни феномена: сексуалното и половото различие. Това не означава, че отношението между тях не може и не трябва да бъде поставяно под въпрос. Но всеки, който иска да избяга от връзката между лява политика и сексуална еманципация трябва сериозно да преосмисли социалната си и жизнена позиция и логическите си способности, преди да го направи. Особено ако живеем в общество, в което сексуалната различност е декриминализирана. И независимо от това, че живеем в общество, което не е преживяло тези политики емпирично, доколкото голяма част от европейската политика налага конкретни социалноисторически успехи именно на леви политически субекти (като британския Gay Liberation Front и дори американски като Act Up). Това, че днес тези успехи се деисторизират лесно чрез тяхната интеграция в политиката на всекидневието не бива да ни води към деидеологизацията на много конкретни социални каузи дори тогава, когато те имат антисоциални измерения – самото куиър движение е пример за това.

Световноисторически погледнато, направеното от левия политически спектър по отношение на жените и сексуалните малцинства (расовият въпрос има по-разнопосочна история) първо не е приключил процес. Там, където историческият победител е еманципацията и свободата на изразяването, десният политически дневен ред успява предимно да утилитаризира икономическите, електоралните и чисто репрезентативните потенциали на новоосвободените граждани (тук ще избягвам използването на „акронимната супа“ ЛГБТ). Там, където този процес продължава (като в България и Източна Европа) вариациите са по-сложни, тъй като не разполагаме с предимствата на Студената война (бинарна политика) и тъй като двигателят на еманципацията не беше националната политика, както и самият активизъм, а именно западноевропейската концепция за равенство и прокетът на „единствената модерност“ (Джеймисън), съдържащи се в евроинтеграционните пакети. В Източна Европа превеждането на тези политики не предизвика диалог в спектъра ляво/дясно първо защото активистката сцена беше заета със своето учредяване, а не политическо идентифициране, второ защото беше изгубен всякакъв усет за „политически спектър“ по време на прехода

и на практика не съществуваше реално разнообразие от социалнополитически идеи на политическия пазар, и трето защото тези западни политики говорят един задължителен език на универсалността, който може да бъде поставен под въпрос само след неговото принудително учредяване. Това, което ни предстои да открием е че освен нашите собствени битки срещу западната универсалност съществува битка за модуса на тази универсалност в етичката и естетическата матрица на самия Запад. Ето затова днес, например, в български контекст езика на куиър политиката може да накара един активист да се чувства парадоксално близко до евроскептицизма на крайнодесни субекти: и това не е предизвикано от локални фактори, а от „мондиализацията“ (Дерида) на политиката.

В български контекст ние трябва да проблематизираме връзката между тези понятия като си даваме сметка че политическата макрорамка е системно деполитизирана и дори самата политизация на джендър и сексуалност е на ръба на невъзможното, доколкото самият политически живот е редуциран единствено да икономически взаимоотношения. Това по удобен начин поставя репрезентативните леви субекти в предзададената позиция да релативизират културните и социални различия просто като проблем на икономиката, и така да ги игнорират, въпреки че те са предимно икономически проблем. Накратко, това е удобен начин за измъкване от проблема за културното различие, с който левият политически спектър също деполитизира маргинализираните и избягва от отговорността на име „равенство“. Съществуният въпрос тук е как да бъде реполитизирана политиката на пола и сексуалността (вж. книгата на Силвиан Агасински Политика на пола) в общество, което след 1989 г. изживява западния код на принудителен единствен език на универсалността и еманципацията чисто легалистки? Как днес преживяването на легализирания код на еманципаторната универсалност ни води към емпиричния опит на тази еманципация? Какво е значението на отричането на соцреалистическия проект за равенство в България днес за новопристигналата универсалност? По-конкретно: Ще доживеем ли момента, в който старата комунистическа номенклатура ще се извини за своите злодеяния срещу хомосексуалните така, както Фидел Кастро го направи през 2012 г.?

Опитът на реполитизацията, който все още натрупваме, върви заедно с въпроса: трябва ли да се заемат идеологически бинарни позиции? Моят отговор е утвърдителен. В България политическата и активистката сцени са достатъчно идеологизирани и откърмени с либералната макрорамка, която се приема за даденост и „празно означаващо“ и следователно не се тълкува като идеология. Досега тези сцени удобно избягваха проблематизирането на идеологията на човешките права и как съпътстващите ги институции като брак исторически са служили за потискането на хетеросексуалните хора: говорим за една битка за потисничество, която днес е предвождана от гей активистите в световен мащаб. България не е изключение.

## ///Виктор Янков

А ако все пак това е лула?

Когато образът е проекция в мъгла най-лесното, което можем да направим е да подменим неговата идентичност.

А. Тарковски

Това е цитат от писмото на Андрей Тарковски до Леонид Брежнев, с молбата да бъде допуснат отново да работи в страната. През 2012 писмото, заедно със запазения архив на режисьора е продадено на търг в Лондон за 1,3 млн. паунда на представител на Ивановска област и отново върнат в Русия. През 2007 Путин награждава Солженицин за „изключителни постижения в хуманитарната област“ с думите: „Специално обаче искам да Ви благодаря за вашите трудове за благо на Русия“. Може би след 20 години ще видим маските на Pussy Riot на търг в Шанхай със стартова цена от 1 млн Юана, откупени от пожизнения наследник на Медведев.

Политиката е спекулативна дисциплина, задвижвана от линейни зависимости като ляво и дясно, отдавна изпразнени от смислов капитал. Ако искаме да дадем дефиниции, то често изпадаме в анахроничната терминология на миналия век. Когато трябва да разгледаме темата през задния двор на „национален контекст“, ракурсът е още по сложен и мъглив. Дали когато чуя дясно, трябва да се сещам за М.Тачър и ако Цветанка Ризова е поканила Боян Расате, лидерът на крайно дясното БНС, ще мога да си ги представя един до друг като политически хетерогени на консерватизма? До колко Румен Овчаров е неомарксист, пренебрегващ ролята на свободния пазар? Национален контекст на „речниковото“ ляво и дясно няма, не би трябвало да има, както няма национален контекст на терминологията за свободен пазар, човешки права, демокрация, децентрализация и пр. Нагърбването с национален характер на всеобщи еквиваленти би довело до плитък, хроничен шовинизъм и исторически обосновани аномалии.

Понятията ляво и дясно не подлежат на исторически дефиниции, това са идеологически трактовки на парадигми, които се самоevolюират, прегенерират и търсят нови проявления. Ако предположим, че аз съм ляв, това означава ли че гласувам за БСП, подкрепям класовия холокост на СССР, заставам зад убийствата на Мао, екзекуциите на Че, политическите репресии на Щази и ДС? Аз съм десен, но не съм кръстен, как би изглеждало това в очите на един християн-демократ в Германия от средата на 20.век?

Ако съвременното изкуство се раздели на ляво и дясно, това ще се случи през епистемологията на дефиниции от преди повече от един век. Ако все пак приемем новото ляво за evolюирало, и ако Деймиан Хърст обяви, че е комунист, то

продажбата на череп облепен с диаманти за милиони долари ще постави под съмнение идеологическата му принадлежност към анонимните, окупирани Wallstreet. Ако трябва да потърсим рефлексният катализатор за дясно и ляво то може би това е отвореният, спекулативен пазар. В най-общи линии, когато един артистичен обект е поставен в условията на нерегулиран търг, зависим от корпоративен колекционерски гарант (пр. Sotheby's), то би било шизофренично да го определим като ляв. Ако след кризата на стоковите борси, цените на съвременното изкуство паднаха драстично, балонът се спуска, то най-лесното извинение е да се наречем леви.

Социалната мироля, сексуалната ми ориентация, професионалната ми квалификация, семейното ми положение, вкусът ми към кино, хранителните ми навици, литературните ми предпочитания са деполитизираната част от моя живот. Те са плод на семейни, естетически и индивидуални преценки, които съм направил аз, те не могат да следват платформата на ляво или дясно, затова нека ги наречем аполитични. Защо да политизираме аполитичното?

Политическата принадлежност последните 20 години е обвита в мъгла, затова най-лесното,

По конкретния повод - София Куиър Форум, организиран от Нови леви перспективи:

Събитие, продуцирано от политическа формация, чийто продукт е изящно изкуство и чийто обект е интимно явление, е манипулативно и пропагандно, тъй като привлича към лявото аполитични творци и аудитории, ползвайки, вместо политически, естетически методи, насочени към събуждане на интимна вместо политическа мотивация. Сигурна съм, че множеството от участвалите във форума артисти все още не знаят разликата м/у ляво и дясно, но някои от тях вече биха се определили като леви. Това е пропаганда. Освен това подобни практики дискриминират различносексуалните хора с дясна ориентация, както и творците и аудиториите с дясна ориентация.

Фактът, че в световен мащаб повечето различносексуални хора са леви, вероятно се дължи именно на подобни пропагандни прийоми; на изначална аполитичност, подменена с "левичарство" - десният морал уважава личността твърде много, за да се разпространява на полови принципи :) Не смятам, че принципното левичарство на различносексуалните е основателно. Освен повече, че самата традиция на перверзността - от Сад и Байрон до Батай и Жьоне - е всичко друго освен лява. Не случайно Маркс нарича Батай "философът екскремент". Нека не забравяме, че именно в комунистическите държави хора са вкарвани в затвора заради сексуалната си ориентация или навици. Нека не забравяме, как авангардните творци пропагандират левичарството в началото на миналия век, замествайки политиката с естетика, след което биват "изчистени", а авангардната естетика заменена с друга, добре позната ни от близкото минало. Комунистите са много готини, само че когато смесват политика с неполитика, стават идиотщини, и после всички са жертви! В този смисъл ПОЛИТИКА-ДЖЕНДЪР-АРТ в едно е много голяма беля!

Според мен половата детерминираност е при всички случаи първична, същностна, стояща хронологически преди биологическата си проява - момент на материята на духа - специфична проява на андрогенността. Политиката се занимава с организация на обществото - тя е приложна, помощна, несъщностна практика на съществуването ни. В този смисъл не би могла половата детерминираност да има политически характер. Социално-половата проблематика е политическа, дотолкова, доколкото е цивилизационна - не би трябвало да е нито лява, нито дясна. Джендър активизмът би бил много по успешен на законодателно ниво, ако престане да се смята за конкретно ляв.

Донякъде джендър активизмът е отговорен за липсата на съвременни десни решения, тъй като, обезкървени от различносексуални привърженици, десните формации просто не се занимават с този проблем, оставяйки го в областта на интимното, вече дефинирано като свободно, чрез свободата на личността.

Смятам, че обект на изящното изкуство е единствено духът, дори когато то има социална форма. Въздействието на изящното изкуство в/у

обществото е вторично и не е работа на твореца. Общественията организация е несъщностна и твърде елементарна като проблем, за да може да бъде първичен обект на изящното изкуство. Приемайки полът като същностен, а не биологичен, той е естествена тема за изящното изкуство. Пряката връзка между изящно изкуство и политика е манипулативна, тъй като политиката принадлежи на тотално различна, несъщностна плоскост на човешкия живот. Освен това такава връзка, както и каквато и да е целесъобразност на изящното изкуство, го прави по-некачествено.

Основата на десния подход към решаване на социалните проблеми на различносексуалните е личността, чиито пол е без значение. Смятам проблемите с унаследяването, осиновяването и здравната отговорност за елементарни и просто не разбирам как не са решени до сега! Стремещите се към семейност еднополови двойки имат един основен социално-религиозен проблем, явяващ се при създаване на собствено поколение, и този проблем е, че не трябва да бъдат просто двойка - по някакъв начин хомосексуалното семейство трябва да включва биологичния трети родител. Според мен хомосексуализмът не е в никакво противоречие с християнството. Това, което е религиозен проблем, е възможността за създаване на живот без влагане на духовност от родителя. Хомосексуалните семейства трябва да си дадат сметка, че не могат да имат класическа структура в случаи на създаване на собствено поколение, и по тази причина правилата на брачната институция, такива каквито са в момента, може би не им вършат цялата работа. Може би е по-подходящо, вместо хомосексуалното семейство да се уеднаквява с наличната брачна институция, неговите казуси да бъдат разгледани с тези на хората с неklasически семейни структури, които също не се вметват в установената брачна институция и на практика имат подобни нормативни проблеми. Т.е. може би не трябва да си говорим за видове секс, защото те са най-различни. Ако упорстваме да приобщим различносексуалните към брачната институция по един наистина качествен начин трябва да преосмислим самата нея, за да е принципно валидна при всички случаи - аз съм „за“, но това е въпрос на еволюция, няма начин да стане бързо.

Поради методите на комунистическия експеримент българското дясно има много сериозен корен в социалдемократията, което е една от причините, за разлика от Северноамериканското, да държи на държавно регулираните системи за солидарно подпомагане. Другата причина за това е факта, че доверието към личността има предел, след който евентуалната ѝ безотговорност вреди не само на нея, т.е. задължителното осигуряване и държавната регулация над солидарните системи са необходими в своя минимум за да е осигурен цивилизационния статус на обществото. Европейското дясно, пък, е по-социалистическо откъм икономика и управление, според мен заради силно романтичния комунизъм загнезден в душата на всеки западноевропейски интелектуалец!



### **ВЪПРОС 1:**

**Вие как бихте се позиционирали, привилегирвани или де/привилегирвани се усещате в контекста на джендър проблематиката в България? Каква роля според вас има личното ви позициониране върху възгледите и мнението ви по темата?**

#### **Боряна Росса**

Аз съм хетеросексуална, но се определям като „куиър“, моят пол, неговите социални измерения не са съответстващи на бинарните стандарти. В такъв смисъл съм привилегирована, защото съм приета като хетеросексуална, но не винаги приета като поведение, защото то не съответства на хетеронормативните стандарти – така че в този случай не мога да се радвам напълно на моите хетеросексуални привилегии. Освен това като жена (било то и хетеросексуална) съм поставена в неравностойно положение по отношение на мъжете. Тези мои позиции ми дават възможност да видя неща, недостъпни за хора, привилегитровани по отношение към мен. Не смятам, че моята полова идентичност може да бъде разделена от всичките други мои качества или позиции. Аз съм привилегирована като високообразован бял човек, но нямам привилегиите на белите мъже с американско гражданство. Аз съм непривилегирована като не-гражданка на страната, в която живея по-голямата част от годината. Непривилегирована съм в областта на изкуството не само като жена, но и като българка в контекста на нео-колониалното структуриране на властта в международен мащаб.

#### **Виктор Янков**

Според зададената рамкова дефиниция на темата аз съм привилегирован, хетеросексуален, бял българин, който не се сблъсква с „властови отношения на потисничество“ . Не мога напълно да се съглася, че полът ми ме позиционира днес в по-висок властови статус, съдейки от досегашния ми професионален и академичен опит.

#### **Станимир Панайотов**

Въпросът ви не уточнява дали визирате и оста частно/публично, за това ще си позволя да говоря по-лично. Прекалено отдавна съм изживял пленителния устрем на робската менталност на депривилегирования, за да мисля за себе си като за жертва (посочената дихотомия сочи именно към това понятие). Въпросът за мен е как преобръщането на позицията да не доведе до атомизиращ цинизъм, свят, в който сексуалното и половото различие да не бъдат приватизирани и одомашнени отново? Преодоляването на жертвената позиция по оста де/привилегированост често води до изходната точка на насилствено изграждане на идентичността. Разликата е единствено в това, че ако в съзряването преживяваш или автоагресия, предизвикана от насилието на света около теб, или просто потока на агресията, предизвикана от омразата, то в момента, в който се еманципираш (дори и от идентичностния етикет, който си избрал) има два доминиращи пътя, като нито един от тях не е еманципиращ: или на циничната асоциалност, или на социалната циничност. Във всеки случай личната еманципация не може да бъде чисто колективен проект и точно за това често води до самозатваряне. Фактически еманципацията води често до липса на солидаризация и се превръща само в лична привилегия. Моята вътрешна борба винаги е била да не свеждам идентичността си еманципация до лична заслуга. Позицията на привилегия – ако спокойствието на идентичността я предполага – е процес на дълготрайна борба, подкрепяна от невидими социални връзки. От подобна позиция смятам че по отношение на джендърните проблеми в България личната ми позиция е именно тази на човек, който е извървял пътя от непривилегированост към привилегированост, без да приема нито едно от двете за даденост. Това ми помага да не изпадам в нито една от двете споменати по-горе крайности на цинизма. Свободата винаги е свобода с другите. Това е още по-вярно за света на изкуството, където свободата се третира често като лично постижение на атомизираното усамотение и идеологията на приватизираните афекти.

## **ВЪПРОС 2:**

**Учудващо беше за мен, че всеки един от вас е малко или много инволвиран в изкуството (било то като артист или куратор), но въпреки това в текстовете ви има едва няколко конкретни примера за автори и произведения (най-вече при Леда и Виктор). А мен ме интересува точно това – заемат ли тези въпроси някакво място в работата ви и ако да, какво и под каква форма? Можете ли дадете конкретни примери?**

### **///Боряна Росса**

Аз бих казала, че има много малко мои произведения, за които трудно може да се каже, че не включват в себе си проблемите на пола. Тези проблеми може да не са централни, но присъстват.

Пример за фокусирана върху пола работа, освен двата пърформанса, които показах на Куиър форума, „Последният кпалан“ (2004) и „Кръвно отмъщение 2“ (2007), е „Витрувианско тяло“ (2009), пърформанс-коментар върху Витрувианския мъж на Леонардо Да Винчи, използван като универсална репрезентация на човека въобще – както в изкуството, така и в популярната култура. Пример за произведение, в което полът присъства като подтема е „Снимка за спомен“ (2008) – акция и на Ултрафутуро, която засяга въпроса за разрушаване на скулптурните паметници от времето на социализма и конкретно паметника „1300 години България“. В интервюта взети от хората, които се снимат за спомен с паметника присъства анализ на скулптурните фигури и се обсъжда липсата на жени между важните за историята на България фигури.

### **///Станимир Панайотов**

Проблемите на пола и сексуалността са в основата на по-голямата част от работата ми – именно чрез тях съм успял да стигна както до по-абстрактно ниво на мислене, така и да разбере много абстрактни теории. Основният ми интерес е свързан с политическите основи на метафизиката и по-конкретно как цялата западна традиция на мислене (и оттук правене на света) е основана на връзката между мизогинията и хомофобията. Например в последните 3 години основното ми занимание и продължаващ интерес е да проследя как платонистката традиция заема амбивалентно отношение към жената като едновременно я полага като принцип на материалността и ѝ отрича достъп до самото порождаване на материя, т.е. как въпросът за произхода на материята (живота) е организиран около консенсуса на една фикция: че жената е само вместилище и пасивен принцип. (Точно този консенсус е социално невидим принцип, произведен на който е възгледът че сферата на интимното е неполитическа.) По-конкретно ме интересува как това повлиява на организацията на социални/общини пространства и как пространството се създава като отношение на подчинение и свобода. Но за мен това не може да бъде разбрано без много конкретните примери на двете споменати фобии, защото в този случай цялата метафизика може да бъде сведена до употребата на женската репродуктивност от мъжете и „злоупотребата“ с хомосексуалната нерепродуктивност от самите хомосексуални. В света на изкуството се оказва, че тази тема не е особено популярна и може да бъде проследена основно в пърформанса в съчетание с други теми свързани с деконструкция на телесността или пък с неантропоморфични възгледи за пространството (напр. работата на куратора Том Треват).

## **ВЪПРОС 3**

**Често използвате форми в първо лице множествено число (особено Боряна) – кои сме „ние“?**

### **Боряна Росса**

**„Ние“ сме преди всичко аз и Станимир, като хора, които най-близо работиха над Куиър форума. Първоначалната идея за това събитие беше на Станимир, след това тя се трансформира след общи разговори. Дори и аз да съм кураторката и почти всички решения за покана на артисти да са мои, бих казала, че интелектуалният обмен между нас беше много съществен за крайния резултат. Освен това форумът беше осъществен с помощта на колектива на Социален център Хаспел.**

### **///Станимир Панайотов**

Аз се занимавам основно с текст и съм свикнал с т.нар. авторска форма в мн. ч., тя не е просто навик на сърцето и писмеността, а начин да се заяви че не пиша сам, че човек винаги пише в съотнасяне с другия. Ако имах претенцията да говоря в ед. ч., вероятно нямаше да се занимавам въобще с теоретична работа. Не мога винаги да посочвам множеството на едно „ние“, защото тези множества понякога не съществуват към момента на писане и създаване. Хората, които са привилегирани в своите професионални общности дори създават това „ние“.

**ВЪПРОС 4:**

**Въпрос към Виктор: интересно е, че започваш с този цитат на Тарковски за идентичността. Ти казваш, че социалната ти роля, сексуалната ти ориентация и т.н. са деполитизираната част от твоя живот – бих се съгласила с това в едно перфектно утопично общество, каквото българското не е. Ти говориш от позицията на хетеросексуален мъж и като такъв ти имаш лукса да запазиш сексуалността си деполитизирана. Но след като например бракът между хомосексуални в България е забранен и след като представени в парламента партии могат да организират ден на нетолерантността, то това означава, че хомосексуалните в случая са лишени от възможността да „деполитизират“ сексуалността си. Тук не става ли въпрос точно за образ, който е „проекция в мъгла“, чиято идентичност се подменя на институционално ниво? Ако хипотетично приемем, че не си хетеросексуален мъж, би ли могъл отново да твърдиш, че сексуалната ти ориентация е деполитизираната част от живота ти?**

**///Виктор Янков**

В първата част от дискусията се положиха нашите опити да потърсим цивилизационната генеалогия на лявото и дясно политическо полезрение, как различните идейни платформи влизат в диалог с другите координати на зададената тема. Добре е може би да зададем сега фокус към общия ракурс политика–индивид. В най-общия си смисъл политиката е мрежово взаимоотношение в триединството на изпълнителна, законодателна и съдебна власт, която ще наричам държава посредством нормативния си апарат този триъгълник взаимодейства(влияе) на индивида, когото политически коректно е да наричаме гражданин. По-интересно е да се търси обратната динамика на диалога гражданин–политика. Имено по тази линейна координата аз определям политизирането или деполитизирането. Към момента в България съществуват два модела, по които аз като гражданин влияя административно на държавата - индивидуален и групов. Най-разпространеният индивидуален граждански модел на влияние върху държавата са изборите, също така съществуват няколко законови инструмента за контрол, одит и препоръки върху конкретни политики, но те по-скоро имат наблюдателен характер като Закона за достъп до обществена информация. Тоест по първия модел на влияние върху държавата индивидуалният, моят личен живот, е деполитизиран по простата причина че никоя политическа партия, за която мога да гласувам не засяга в платформата си социалната ми роля, сексуалната ми ориентация, професионалната ми квалификация, семейното ми положение, вкусът ми към кино, хранителните ми навици, литературните ми предпочитания. Затова съм благодарен на последните следвоенни десетилетия. Относно процесите на групово гражданско влияние или политизиране е далеч по-многообразно и интересно като поле на действие. В началото на 2009 по предложение на Янаки Стоилов в България е обнародван Закон за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление. <http://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2135636485>

Форми на прякото участие са описани в Чл. 3. (1) Прякото участие се осъществява чрез:

1. референдум;
2. гражданска инициатива;
3. (нова - ДВ, бр. 42 от 2012 г.) европейска гражданска инициатива по смисъла на чл. 2, т. 1 от Регламент (ЕС) № 211/2011;
4. (предишна т. 3 - ДВ, бр. 42 от 2012 г.) общо събрание на населението.

(2) Референдумът може да се произвежда на национално и местно ниво.

(3) (Доп. - ДВ, бр. 42 от 2012 г.) Гражданската инициатива може да се провежда на национално, европейско и местно ниво, а общото събрание на населението - на местно ниво.

Позволявам си да цитирам пряко закона, защото съм имал щастие да участвам и анализирам процеси, проведени по него на регионално ниво и мога да кажа, че това е един от малкото нормативни инструменти в България, които гарантират гражданските ми свободи да се „политизирам“. За жалост, по тази линия социалната ми роля, сексуалната ми ориентация, професионалната ми квалификация, семейното ми положение, вкусът ми към кино, хранителните ми навици, литературните ми предпочитания никога не съм се опитвал да засягам и респективно да политизирам.

Съжалявам, ако ви звуча консервативно, но смисълът на „политизирам“ би се разводнил, ако го сложим на всяка една наша тема, която косвено е засегната от политически решения, защото ако се замислите това е всяко едно проявление на воля от наша страна. Дали ако не бях хетеросексуален, бих политизирал сексуалната си ориентация, по дефиницията на „политизирам“, която изложих до тук, мисля, че ще даде отговор на различен от зададения от модератора въпрос. Да, бих се опитал да я политизирам. Избягвам да използвам „борба“ като термин за влияние над политиката, защото ясно възприемам, че демократичният модел, било то ляв или десен в цивилизационен план вече нормативно дава достатъчно инструменти за гражданско участие във взимането на решения без да се „борим“.

## **ВЪПРОС 5**

**Въпрос към Станимир и Боряна: възможно ли би било форумът да бъде аполитичен, без съдействието на леви или каквито и да било политически формации? Като нека хипотетично да изключим финансови и чисто организационни фактори.**

### **///Боряна Росса**

Не. Аполитичност няма. Има политика, прикриваща се зад понятия като „аполитичност“ с цел да се представи като „естествена“, „натурална“, „универсална“, „подразбираща се“ идеологическа структура, която оправдава конкретен модел на поведение определяйки го като „естествен“. Най-често думата „идеология“ също се избягва в случай на манифестираща „аполитичност“ и се говори за „състояние на нещата“, „природа“, заемат се релятивистки позиции по отношение на „смисъла“, който често е обявяван за несъществуващ. Бих казала че „липса на смисъл“ също не съществува, има смисъл, който се маскира под „липсата на смисъл“ или заема иронична позиция към всякакъв опит за конкретизиране на понятия и значения. Говорейки за лулата, в този контекст на прикритата под „аполитичност“ политика, а и в контекста на изказването на Викотор Янков: това е случаят, в който лулата не само че не е лула, но отчаяно се стреми да утвърди, че е лула, въпреки че не е. С други думи: нека да не изхвърляме семиотиката в кошя, всяко изказване изобразява сложни системи от смисли и идеологически конструкции, винаги има „скрит смисъл“, скрита политика.

В най-невинния случай може да имаме работа с несъзнавана политичност. Това е, когато някой мисли, че лулата си е просто лула и нищо повече. В този ред на мисли изказването, че изкуството трябва да се занимава само с „духа“ и с нищо друго е особено политическо.

А безапелационното утвърждение, че „изкуството се занимава с духа“ е особено политическо.

### **///Станимир Панайотов**

Това е стар дебат, стар колкото самата идеология. Аполитичността винаги се конституира от опозиция към понятието за идеология и неговите последствия. В общи линии претенцията за аполитичност произтича – особено в света на изкуството, където субективността се смята за свещена крава – от страх от неавтентичност, от опасението че вътрешният свят на твореца е недостатъчен на себе си, че този свят е лишен от оригиналност. По отношение на въпроса ви трябва винаги да мислим за привилегията на самата фигура на артиста: как артистът винаги е печелил на терена на автентичността чрез една представа за самота? Презумпцията на аполитичността е свързана с творческата obsesия за нетъждество между вътре/вън. Именно тази obsesия въоръжава артиста с аргумента за аполитичност: той е валиден само ако човек не е платонист. Така че въпросът ви е свързан с един друг: артистът ли е единственият източник на произведението си? Индивидуалността на артиста винаги може само да спечели от признанието, че неговите или нейните идеи са продукт не само на нередуцируемия ирационализъм на душата, но и на живота с другите дори в неговите най-мизантропични измерения. Самотата е в някакъв смисъл случайност. Отговорът на въпроса ви просто зависи от това, от коя страна на дебата за произхода на художествената творба стоиш, но не просто онтологически, защото онтологията без идеология е свят на наивен атомизъм, който може да доведе само до антисоциалната претенция за „оригиналност“. (В този смисъл не съм сигурен че последиците от работата на Фуко и Барт в България могат да бъдат видяни в поколенческа приемственост.) Дали човек иска да се идентифицира с последната е вече въпрос на свободна воля, но тя върви с определено политико-идеологическо позициониране. Този форум не би могъл да се случи без идеологическо позициониране, най-малкото защото извисената до понятие дума queer има доста конкретни идеологически залози. Ние като организатори сме леви не заради политическите фондации. Участвал съм в различни движения и групи, всички те по един или друг начин финансирани от различни тела. Изживял съм отдавна като легитимно патетичното обвинение, че съм част от някаква идеологическа върхушка или мафия. Единственият ми отговор на това е, че не приемам мафията на идеолозите на автентичността и сферата на личния живот. Ако животът ми зависеше от тази сфера, вече щях да имам деца и нещастен хетеросексуален брак. Ако някой иска да живее в свят без идеология, може би трябва да си купи остров.

////////////////////

### ///Боряна Росса

Коментар към изявлението на Виктор Янков:

Коментарът ми е свързан с някои примери дадени от Виктор Янков, чиито смисъл ми убягва в контекста на тази дискусия. Тези примери ни отвлечат от темата, предлагайки ни псевдо-парадокси, чието съответствие с реалността е далечно, съответно не е ясно каква роля играят в този разговор.

Да речем примера със Солженицин – там няма никакъв парадокс: той не само е приветстван от Путин, но Солженицин приема това приветствие с радост, той благославя политиката на Путин, легитимира я като съответстваща на собствените си монархистки и консервативни идеи. Пуси Райът поне до сега вървят по същия път като цитират Солженицин и други консервативни дисиденти (забележете не цитират нито една жена, пък била тя и Новодворская) в последните си речи пред съда. Затова е много вероятно някакъв артефакт от тяхната дейност вече да се намира в колекцията на Медведев. Пуси Райът до момента не са заели артикулирана нито лява, нито феминистка позиция, за да може този пример да послужи в контекста на нашия разговор. Борбите между едни десни консерватори за власт с други десни консерватори за власт (пък макар и те да се наричат „анархо-феминистки“) нямат общо с нашия разговор.

Вторият пример е този с Демиън Хърст. Доколкото разбирам, съвременното ляво за Вас е безсмислица, чиято етимология се крие в дефиниции от преди век, съответно то няма съвременен смисъл, няма и съвременни примери за „ляво“, които да се различават от тези от преди век. В същото време ако Демиън Хърст стане ляв, Вие предлагате той да бъде проверен на „лявост“ по отношение на Окупай Уолстрийт, а не както според Вас членовете на БСП трябва да бъдат „проверявани на лявост“ според тяхното отношение към ДС, КГБ и „класов холокост“.

Т.е. тук има ясно изразено разделение по исторически епохи и региони, затова виждам противоречие между нежеланието да признаете, че понятието за „ляво“ има исторически и контекстуални измерения и примерите за „ляво“ които давате, които са строго исторически обусловени.

### ///Виктор Янков

Коментар към изявлението на Боряна Росса:

Напълно се съгласявам с изводите изложени в анализа на Боряна, които търсят генеалогията на ляво и дясно в прехода на източна и централна Европа от планова към пазарна икономика. Безспорно свободният пазар беше поставен като монолит на щастие, към което западният свят стремглаво тича. Безалтернативните „експерти на прехода“\* (Виж Достена Лаверн – „Експертите на прехода“) вълпяваха дясната идея от малкия екран като единствена и неоспорима парадигма за растеж. Но трябва да се отбележи и едно парадоксално разминаване в концептуалните послания между дясно и ляво в България и Европа. Освен партиен плурализъм и свободен капиталистически пазар дясното е пряко свързано с консерватизма и аналогично, противопоставящо се на прогресивната лява идея за промяна. (Conserve) Поради историческата и обремененост на повече от 40 години социалистически строй и планова икономика дясното от края на 90те в бившия соц блок приема ролята на „естествена и автентична“ революционна платформа за промяна. Лидерите на СДС от Кръглата маса свободно боравят с лява риторика и прогресивни идеи за реваншистка промяна. Същевременно голямата част от първите десни идеолози идеализират консервативните лидери от това десетилетие в Европа като Тачър.\* (Виж интервюто на И.Костов във Всяка Неделя от 96та). Имено там стои и разминаването в автентичността на дясната платформа и прякото и реализиране в България.

Коментар към изявленията на Станимир Панайотов и Боряна Росса

От изложената позиция лявото-куиър има за основна цел елиминирането на доминантните нормативи и последвалите ги репресивни структури, което да предпостави към осъзнато социализиране на куиъра. Това обаче да се случи като го постави в контекста на взаимоотношенията индивид-социално-политическа власт – икономика. Позицията аз намирам за чудесна. В края на становището на Боряна е посочено следното: „Да, има куиър изкуство, теория и практика, които изолират идентичността от всички останали неща в обществото, стерилизират я и така я правят дясна, не контекстуализирана, не диалектична, неизменна и статична. Това са най-вече по-нови тенденции, появяващи се там, където „обратните“ са вече социализирани, а от вече овластената си нормативност, те могат да си развиват ако искат и расистки политики, дори да експлоатират хора с различен пол.“ Вече като социализирани те не представяват интерес на „борбите за равнопоставеност“. Да разбирам така: Борбата заради самата борба"- интересът не произтича от същността на проблема полово неравнопоставеност и не е насочен към разрешаването му. Интересът произтича от виктимизираната позиция сама за себе си, в тезата не съществува линейната трансформация от репресиран-нерепресиран, съществува само – репресиран – доминиращ. Да разбирам, че позицията е ситуирана така, че проблемът не е на индивида, а на общността, притеснява ме изведеният комунален антагонист – не човекът, а общността, не конкретният проблем, а контекста. Всяка диктатура започва с акцент към хората, а не към човека.

**///Станимир Панайотов**

Коментар към изявлението на Виктор Янков:

Изказването ви изразява стереотипа, че със света на политиката на ляво/дясно е свършено, защото големият разказ го няма. Големите разкази често са отегчителни за масите. Това не ги прави малко линейни или несъществуващи. Политиката е упражнение в мита за вечното завръщане. Да, този мит вероятно никога не се повтаря идентично, но се повтаря. Отрицанието на приемствеността в повторението, което носи със себе си различие от една епоха в друга, как това влия например на идеологията на пейзажа, на кавалетната живопис? Или на хиперреализма? Антиисторицизмът в политиката е единствено начин да се стигне отново и отново до анархокапитализма. Отрицанието на линейната историческа последователност в света на политическите идеологии означава, че Институтът „Кейто“ има по-голямо влияние върху живота ми отколкото политическите представители, за които съм гласувал. Нито един красив жижекиански парадокс не може да релативизира това. Това означава, че „спекулативният пазар“ винаги ще дава свобода на определено възпроизводство на производствени отношения. Релативизирането на отношенията на господство не ги отменя.

### ///Боряна Росса

Въпрос към Виктор Янков:

Защо „съвременното ляво“ за Вас е възможно да бъде илюстрирано от Демиън Хърст, който изведнъж решава да се обяви за „ляв“?

Ако все пак Демиън Хърст може да се обяви за „ляв“ метафорично, не може ли също така метафорично да бъде проверен на лявост по отношение на класовия холокост, който той сам произвежда, пропагандирайки като идеал за развитието на изкуството свободният пазар на скъпи а-социални предмети, алиенирани не само от техните производители, но и от конкретните проблеми на хора, които не могат и не биха купили неговите произведения и въобще живеят в една „холокостна“ ситуация, в която не само не свързват двата края, но често посягат на живота си от отчаяние?

Този пример с Демиан Хърст, който за мен е неразбираем, но и строго исторически детерминиран, ме кара да Ви попитам какво точно за Вас е съвременно ляво, въпреки че настоявате, че дефинициите ще дойдат от преди век?

### ///Виктор Янков

Въпрос към Станимир Панайотов:

Въпросът ми към теб е провокиран от намесването на конкретен европейски политик от модератора - Ангела Меркел. Предвид, че София Куиър Форум е финансиран от една от най-влиятелните фондации, Rosa Luxemburg Stiftung, която е пряко свързана с немската социалистическа партия Linkspartei бих си позволил да погледна казуса през националния германски контекст на казуса. В няколко големи европейски държави вече се състояха публични дискусии за еднополовите бракове, в някои от тях те бяха приети. Дискусията в Германия тече от няколко години, на всички ни е ясно, че позицията на CDU е отрицателна. Към момента голям политически конкурент на CDU е Linkspartei. От тази перспектива би ли погледнал подкрепата на RLS на София Куиър Форум като сателитна политическа платформа за заемане на властовата, доминантна позиция в Германия?

### ///Станимир Панайотов

Въпроси към Виктор Янков:

Вие възстановявате утвърдения стереотип, че сферата на личния живот е аполитична. Доколкото разбирам основният ви аргумент е в това, че вие сте „взели решение“ по отношение на нещо, което ви касае в дадена всекидневна практика, да речем. С това зачерквате над 100 години борби на феминисткото и гей движенията, включително и тези в България. Да разбирам ли, че това е свързано също с аргумента за линейността, че сексуалната ориентация например е нещо отвъдисторическо? Ако е отвъдисторическо, чия е заслугата днес в определени държави хомосексуални двойки да могат да осиновяват деца? На Рейгън, Тачър, реалполитиката и неоконсерватизмът?

От друга страна, въвеждайки антиисторическия постидеологически възглед, вие на практика казвате, че проблемът за „начина на производство“ се решава с отмяната на линейността и затварянето на речниците. Това е още по-спекулативно от хаотичния пазар и претенцията на учението за рационалния избор. Не смятате ли, че претенцията ви за аполитичност е просто ирационален израз на това, че не можете да заемете позиция, която ще ви депривилегирова? Особено в свят, в който хетеросексуалността вече е придобила чара на потиснатостта и депривилегироваността си.

### ///Отговори на Боряна Росса към Виктор Янков:

Апелите за деполитизираност водят до радикален релативизъм, което от своя страна унищожава всяка възможност за диалог в обществото. Демокрацията не може да съществува без диалог, това е ясно, следователно деполитизираността е анти-демократична. Ако искаме някак да си решаваме проблемите трябва да сме в диалог, което значи, че неизбежно ще стоим за своите истинни идеи, т.е ще сме политизирани.

Една от първите наложителни и даже спешни крачки, които нашето общество трябва да направи, за да е демократично, е да си изясни основните политически понятия, да ги постави на историческа и диалектическа основа и от там да започне да гради демократичен диалог. Без изясняването на понятия като „ляво“, „дясно“, „политическо“, „аполитично“, „частно“, „обществено“ и т.н. в конкретния исторически момент, сега и тук в България, в контекста на Европа и глобалния неолиберализъм, рискуваме никога да не излезем от детската градина на обществената мисъл.

Затова мантрата че в България понятия като „ляво“ и „дясно“ са объркани и по-добре да не ги използваме, е вредна, антидемократична и инфантна. Тя унищожава всяка възможност за диалог, изпразва думите от значение и ни превръща в същества, които отварят устите си и произвеждат шум, но нищо не казват. И най-важното е, че унищожавайки думите, унищожавайки диалога, ние всъщност приветстваме царството на неподвижността, консервативността и дясното. Така лесно създаваме и се подчиняваме на митове за това, че разлика между дясно и ляво няма, те са се преплели така, че да не се разплетат и това е състоянието на нещата, което не може да се промени. Нещо като основен закон на природата, а с природата не се спори.

Според Барт буржоазната идеология постоянно ни лишава от историчност и претендира за есенциалност и естественост. Нейната цел е да създава митове. А митовете имат за цел да парализират, да унищожават всякакво движение на идеи, всеки сблъсък, всеки демократичен процес, който винаги е придружен от изясняване на понятия и от катаклизми. Така че нежеланието за изясняване на понятия по определение е дясно, консервативно и неподвижно. Ето че вече имаме ясна стартова точка за това, кое е дясно и може от тък нататък да продължим да разплитаме конците.

Е този контекст бих искала да разгледам примера, който давате с „ляво“ произведение на изкуството, което се продава на Сотбис, и поради това се превръща в „дясно“. Този пример цели да покаже, че дясното и лявото са мъгляви понятия, които са неприложими към изкуството поради неизменното му участие в пазарната икономика.

Въпреки че тук има опит за говорене в исторически контекст и някаква динамика (произведението е било ляво, но е станало дясно) примерът е нелогичен. Тази му нелогичност произлиза от факта, че самото произведение не се мисли исторически, не се мисли като създаващо движение, произвеждащо идеи, а само като застинал паричен знак. Същността на изкуството е обществена, тя не е икономическа. Парите не са изкуство. А устата на художника не може да бъде запушена. Нима търговата цена на „Ядаци на картофи“ на Ван Гог изменя посланието на тази картина?

Относно последният коментар, че „всяка диктатура започва с акцент към хората, а не към човека“ бих искала да припомня, че диктатурата на съвременния неолиберализъм започна от силния фокус върху човека и липсата на разбиране, че той човек неизбежно живее в общество. Ние не сме Робинзон Крузовци живеещи на собствени необитаеми острови, чиито природни богатства да експлоатираме само в своя полза. Петкан, в този случай, естествено се превръща в невъзможен герой, той е изключен от устройството на диктатурата обърнатата „към човека“, защото той вече предполага общество, колектив, някакво междучовешко взаимоотношение, той предполага понятието „хора“. Най-лошият сценарий ще бъде ако Петкан е действително слуга – защото той моментално ще има причина да се бунтува. Затова в тази диктатура Петкан трябва моментално да умре. Но ако не искаме да си режем гърлата, трябва да мислим за някаква колективност, за някакъв обществен диалог, за „хората“, а не само за „човека“. Между другото „необитаемият остров“ е също някаква система с определени закони, която не може да бъде безкрайно експлоатирана за ползата на егоистичния Робинзон Крузо, независимо колко от книгите на Айн Ранд е прочел.

Така че аз не съм за „борба заради самата борба“, аз просто смятам, че борбата няма да има край, а историята не е линейна.

Връщайки се към конкретиката на нашия разговор можем ли да кажем, че с избирането на Барак Обама за президент проблемът с расизма в Америка е решен? Да там има някакво относително решаване на проблемите на един човек, но не и на групата.

Освен това можем ли да очакваме, че всеки, който е постигнал еманципацията си (жена, човек с друга раса, етнос, вярвания, бедният, емигрантът и т.н) никога няма да упражнява същите методи на насилие към различния от него, само защото той самия някога е бил потиснат? Ако можем да очакваме това,



то означава, че не сме си научили урока по история достатъчно добре. Точно затова, аз не говоря за „борба заради самата борба“, както и никога не съм била за „изкуство заради самото изкуство“. Репресирването на „Другия“ не може да бъде разделено на секции, и да се справяме с тях една по една или всеки да се справя със „своята си“. Репресиите са свързани, те са едно. Ние всички имаме сложна идентичност, която съдържа качества подлежащи на репресиране в различни категории. Например може да съм еманципирана жена, но да съм бедна или да съм емигрантка, или да съм с несъответстващ цвят на кожата.

И ако определени групи се ползват от еманципацията на определени свои качества или отличителни черти, за да прокарат репресивни идеи, това си е тяхна работа, за мене борбата за равнопоставеност не е завършила и вероятно няма да завърши, защото ние всички сме различни, а между нас има много, които смятат, че да живееш на необитаем остров е по-добре отколкото в общество. Личното не е неприемливо за съвременното ляво, напротив, то е необходимо да бъде съхранявано за да бъде съхранявано движението, противоречието, сблъсъкът на идеи. Проблемът е, че с претенцията си за „грижа за човека“ дясното се окопава в крепостта на егоизма, който е всъщност проти всички останали човече, макар и да са разгледани всеки поотделно. С други думи Петкан и островът никога няма да ни оставят на мира и единствения изход е да разберем, че ние всички сме и петкановци и острови, колкото и да си мислим, че сме в романтичната привилегирована позиция на само и единствено на героя Кузо.

### ///Отговори на Станимир Панайотов към Виктор Янков:

Към конкретния въпрос: Доколкото разбирам въпроса ви, като че ли внушавате че финансирането на радикално и прогресивно куиър изкуство в България (по-конкретно на Социален център „Хаспел“ – форумът бе част от по-голяма инициатива на име „Нови леви перспективи“) от фондация „Роза Люксембург“ (политическата фондация, асоциирана с „Ди Линке“, която е част от по-широка мрежа от фондации-донори на политически партии, финансирани по закон в Германия според представителството им в Бундестага) би могло да бъде инструментализирано на терена на донора. Отговорът ми е не, въпреки че това е възможно на практика. Казвам „не“ не защото това е невъзможно, а защото въпросът само конотира, че ние като организатори се превръщаме в политически снаряд за експанзия на влиянието на Ди Линке и други сродни на нея партии в националния политически пейзаж и в европарламента. Дори и това да е така, проблем няма, защото ние като колектив следваме интернационализма и възгледа за революционна трансформация на люксембургизма. Политическата фондация – т.е. тази конкретна форма на власт и конструиране на властови отношения – е единствено средство. (Работил съм в НПО-та, познавам сравнително добре как се задава съдържание от политически фондации и мога да уверя всеки, че РЛС е най-либералният партньор, с когото досега съм работил; този опит би трябвало особено да бъде съпоставен с интервенционизма на донори като програмата MATRA, например, която финансираше първата вълна на гей активизма в България и доведе до опустошителни резултати с вертикалното налагане на готови модели за социална промяна.) В допълнение към онази част от въпроса ви, която предполага че християндемократите само могат да изгубят от квиетизъм по отношение на еднополовите съжителства: на първо време Ди Линке е да не кажа единственият влиятелен политически субект в Германия, който може да легитимира сугестивите за финансов холокост над югоизточна Европа, и те едва ли се нуждаят от нашата инструментализация чрез практики на изкуството, за да преведат на местен език своята собствена конкурентноспособност спрямо християндемократите и Меркел в сферата на финансовия спекулативен неолиберализъм. Самите ХДП са вътрешно некохорентни по отношение на еднополовите въпроси (справка – външният министър на Германия). Освен това Ди Линке е партия, която бих характеризирал по-скоро с понятие за хегемония (тенденциозен баланс между сила и съгласие), а не доминация. Това, което подобно сътрудничество причинява – засега - е просто продължаването на статистическа незначителност на проекти като София Куиър Форум, и това ще продължава да бъде така докато 1) на изкуството и сексуалната ориентация се гледа като на сфери на личното, и докато 2) различни леви до ляволиберални кръгове на активисти и политици смятат, че радикалната трансформация на статуквото може да се случи само през пазара. Единственото, което помощта на РЛС/Ди Линке показва в дадения случай със София Куиър Форум, е, че не съществува друга политическа фондация и съответно партия (и това е доказуемо в активностите и отчетите на всички останали фондации), която би подкрепила подобен проект. И се надявам това да бъде прочетено и ако трябва проверявано от читатели на тази дискусия, за да се разбере как въобще това е възможно. Тук бих се впуснал, но не е мястото, в историята на опитите за финансиране на този форум, която е показателна, но се опасявам че няма да кажа нищо ново и на либерали, и на ултрадесни пазарници от НПО-сферата, защото с тях делим едни и същи проблеми в този смисъл. Разликата е в политическата рационалност, предпоставяна от езика на парите, за целите на възпроизвеждането на определени трансформативни за публиката послания. И да не забравяме че в напий случай въобще се търси директен контакт с публиката отвъд фетишизацията на либералната матрица от деполитизиращи ценности.

И тъй като вече казах „не“ искам и да допълня, че за нас по-важното е: какво означава за нашият контекст, за активисти и артисти едновременно, подобно сътрудничество на български леви активисти (сред които има и артисти) и една германска лява политфондация? Означава най-вече че е необходима микрополитическа революция във всекидневието ни, която да накара масите първо да се осъзнаят като маси (да, видяхме до къде доведе неоконсервативната революция на индивидуализма), да не зачерква понятието за борба и политиката на конфронтацията (както прочее вие правите в изказването си в предната част на дискусиата, търсейки опорна точка на политизацията през свръхдетерминиранието на политиката от пазара на партийно предлаганите идеи) и да търси източници и канали на вдъхновение, споделяне, съюзяване в името на онези политически свободи и идеали, които правят възможни проекти като София Куиър Форум, и които не са детерминирани просто от „гражданските свободи“ на нашата конституция, защото тези свободи винаги могат да бъдат заобиколени и унищожени (справка – Унгария). Искам да кажа, че в настоящата ситуация нищо не ни гарантира че няма да се случи репатологизацията на хомосексуалността при евентуален провал на европейския федерален проект, а с това и криминализацията на форми на изразяване в изкуството (справка - Русия). Така че политическото съюзяване, независимо дали ще бъде използвано за легитимация в България и Германия, ни е потребно на всяка цена: но трябва да се разделим с илюзията – и за нас този форум беше инструмент за това – че политическата ни активност произтича от гражданските ни свободи. Политичността ни е нещо иманентно и това се отразява в една повсеместна политика на естетиката (Рансиер, но вж. и Бурио). Всеки опит изкуството да бъде деполитизирано и имунизирано предварително от политическата си ефикасност е опасен за нашето бъдеще като общности, общества и мрежи. Накрая: аз разбирам много добре посткомунистическият страх свързан със сферата на личното, и безспорно бившите социалистически режими се саморазрушиха именно защото атакуваха самата екзистенция на дома, на невидимото, и издигнаха политическата пропаганда на заедността в единствения естетически култ; че тези режими се самоснеха защото се заблуждаваха че могат да избегнат въпроса за показното потребление, например; но е време да се разбере че реалният социализъм и неговите днешни проявления или проекти не са в конфликт със сферата на личното, както беше пред 1989 г. „Мултикултурният тероризъм“ на западноевропейската левица спечели борбата на партикуларностите, и днес се води война (в едно съзаклятничество между либерализъм и фашизъм) тази борба да се насочи обратно към пропонентите ѝ. Но за това вече е твърде късно.

### ///Отвори на Виктор Янков към Боряна Росса и Станимир Панайотов:

Ще си позволя да ориентирам двата въпроса към мен в ракурса на „отвъдисторическият“ сблъсък: Колектив –индивид, а именно : Къде да намерим дефиницията за ново ляво и може ли тя по някакъв „рационален път“ да разреши проблемите на куиъра в социо-политическата му неравнопоставеност.

Относно темата за моята аполитична позиция, отговорът ми е в предишния панел на дискусиата. Какво е новото ляво няма да дефинирам, защото темата засяга понятието „политика“, на което също опитвам да дам отговор в съвременния му легитимен контекст.

Няма как да не поставя под съмнение практическа полза от дискутирането на проблема, академичното експлоатиране на граждански теми, вялото търсене на дефиниции, термини като „квер“, куиър, камп и прочие, когато проблема в изначалния си контекст в България е по –скоро цивилизационен. Или ще перифразирам интродукцията си така: Как да говорим за „политика – джандър и арт“ когато все още е възможно в национален ефир темата на публицистично предаване да е „Срамно ли е да си гей“ и за да бъде още по- up to date, темата е провокирана от хомосексуалните взаимоотношения в българските манастири. Куър ли е българската православна църква, ще се преборят ли българските манастири с „мизогинията и хомофобията“ и как новото ляво ще спаси прогоненият йеромонах ? Разбира се тези въпроси нямат място в тази дискусия и тя няма да за цел да им даде отговор, но пълното безумие на казуса ще ни постави в една по-реалистична представа за контекста в България. Контекст, който няма как да се видоизмени от трудно разбираем, висок академичен език, който говори за „нереедущируемия ирационализъм на душата“

Теза: Политическите проблеми на „депривилегированият“ могат да се решат само ако на него се гледа като индивид, гражданин, който има определени права, свободи и задължения. Политическите проблеми днес се решават през пътя на легитимността и конкретните граждански действия. Идеологиите, дефинициите и „борбите на колективите“ омаловажават индивида и задълбочават различията, защото са насочени към хората, а не към човека. В това число, надявам се „новото ляво“ да загърби наслоената симпатия на предшественика си към масата от „жертви“, класовата борба и империалистическото зло, а да намери себе си в живота, стремежите и проблемите на отделния гражданин.